

Jarosława Koniewa

"Między Wschodem a Zachodem. Z dziejów formowania się białoruskiej świadomości narodowej", Bazyli Białokozowicz, Białystok 1998 : [recenzja]

Acta Polono-Ruthenica 4, 405-408

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

польському студенту і во многом облегчит его работу над усвоением теоретического материала и осмыслением грамматической системы изучаемого им языка. Немаловажным подспорьем для него будет и раздел, в котором представлена обширная литература, рекомендуемая автором. Она включает в себя и основные словари лингвистических терминов, и учебные пособия, и сборники упражнений как русских, так и польских авторов.

В заключение отметим, что рецензируемое учебное пособие позволяет во всем объеме высветить самые важные аспекты грамматической системы русского языка, оно содержит ценный языковой и теоретический материал.

Вышесказанное дает основание не только констатировать, что его издание и полезное, и необходимое, но и рекомендовать его как польским студентам-русистам, так и преподавателям русского языка в вузах Польши.

Tamara Uczitel, Andrzej Sitarski, Poznań

Bazyli Białokozowicz, *Między Wschodem a Zachodem. Z dziejów formowania się białoruskiej świadomości narodowej*, Białystok 1998.

Побачити і зрозуміти *іншого* означає наблизитися до себе. Ця Гайдеґґерівська думка могла б стати епіграфом до нашого часу. Недаремно ми сьогодні так пристрасно вдивляємося в своїх сусідів, про яких нам так небагато було відомо, аби краще розібратися у власному житті, у культурних і політичних процесах, що відбуваються у цілому слов'янському світі. У Польщі, та й не тільки - на Україні також - шокуючі газетні повідомлення сформували фальшивий образ сучасної Білорусі, історія якої тісно пов'язана з Польщею, Литвою, Росією. Ми бачимо лише верхівку айсберга. Розібратися в глибинних течіях, в історико-культурних причинах суспільних та політичних змін у нашого сусіда допомагає книга проф. Б. Бялокозовіча *Między Wschodem a Zachodem...*, яка нещодавно з'явилася друком у Білостоці.

Найхарактернішою рисою білоруської історії є коливання між Сходом і Заходом, а також небажання приєднатися до жодної із сторін. Як наслідок - розщеплення білоруської душі, що власне, і є

справжньою причиною непорозумінь в соціальному, культурному та політичному житті країни та у її взаєминах з сусідами. Білорусь належить до балто-слов'янського історичного та етнічного пограниччя, де зіткнулися дві потужні культури - візантійська і латинська, західноєвропейська. Народ розділювався на дві конфесії - католицьку та православну, існують дві традиції письма - кирилиця й латиниця, а також встановилися дві геополітичні орієнтації.

Автор поставив собі за мету глянути на сучасність Білорусі через призму ключових проблем культурного життя минулого країни. Матеріал, вміщений у книзі, є результатом багаторічної праці вченого, демонструє компаративістичний підхід до наукових проблем.

Складається книжка з чотирьох розділів, кожен з яких висвітлює певний аспект історії та культури Білорусі.

Перший розділ присвячений білоруським кореням Адама Міцкевича і, як доповнення, - підтема: „Літографія Юзефа Озембловського «Слов'янський невільник - Білоруський раб» в перцепції Адама Міцкевича і Олександра Герцена”. Аналізуючи фольклорні витоки поезії Міцкевича, виявляючи звичаї й традиції місцевого люду в його творчості та співставляючи історичні дані, дослідник приходиться до висновку, що білоруський родовід славетного поета не підлягає сумнівам. Науково-літературна діяльність А. Міцкевича мала значний вплив на погляди Герцена, який був добре обізнаний з лекціями Міцкевича про слов'янську літературу. Усі ці конкретні факти історії Б. Бялокозовіч виводить на вищий рівень узагальнення, а саме - до таких непростих питань, як „поліетнічність польського народу” і „багатокультур'я польського письменства” (с. 21).

Другий розділ розкриває, як видається, найважливішу проблему - „Джерела формування сучасної національної білоруської самосвідомості”. Увага дослідника зосереджується на пограничному терені - Білосточчині та на ролі вихідців з цього регіону у становленні національної самосвідомості білорусів. Але спочатку автор дає широку панораму національного відродження в історичному розрізі: перед очима читачів проходить ціла низка відомих і маловідомих, але значущих, постатей - письменників, професорів Віленського університету, де у XIX ст. закладалися підвалини національно-культурного білоруського руху. Кілька важливих питань піднімає дослід-

ник: динаміку етнічного самовизначення у пограничному регіоні, ставлення до білоруської мови російської та польської інтелігенції, роль Берестейської іунії - чи сприяла збереженню незалежної позиції країни між Польщею та Росією, чи, навпаки, була засобом окатоличення? Сьогодні на Білосточчині, Віленщині, Гродненщині, як свідчать результати наукових експедицій, люди говорять „попростому”, тобто по-білоруськи, є католиками і - тотожнюючи релігію з нацією - стверджують, що є поляками. А мовознавці поспішають затаврувати: „білоруськомовні поляки”. Парадокс полягає в тому, що саме з цього регіону походить величезна кількість представників білоруської культурної еліти, яка на зламі XIX-XX ст. з успіхом творила літературу, а отже, і білоруську культуру (с. 80). Дуже скупю, однією фразою, автор засигналізував ще один „додатковий чинник” - існування українців на півдні Білосточчини. Не можна погодитися, що тільки протягом останніх років серед місцевого населення з’явилася тенденція „пересування стрілки в новому напрямі - українського самовизначення” (с. 80). Дані лінгвістичних досліджень таких відомих учених, як М. Лесів, М. Юрковський, О. Горбач, В. Курашкевич засвідчують споконвічне побутування українських діалектів на південному Підляшші до річки Нарви. Археологічні, мистецтвознавчі та фольклористичні дослідження також підтверджують український характер народної культури на цьому терені. А втім, автор книги про розвиток національної свідомості білорусів не ставив за мету розглядати українське питання і білорусько-українські взаємовпливи, що, безумовно, вимагає окремого дослідження. Яскравим прикладом спроби розв’язати це питання, розглядаючи його через призму діяльності відомого культурного діяча, українця з південного Підляшшя, є попереднє дослідження Б. Бялокозовіча *Mikołaj Janczuk (1859 - 1921). Podlaskie skrzyżowania tradycji słowiańskich* (Olsztyn 1996), де автор розглядає не тільки наукову, а й літературну діяльність М. Янчука. Поезія Янчука, писана місцевою українською говіркою, залишила свій слід в історії культури і поклада початок традиції літературної творчості цілої плеяди митців: Олександра Гаврилюка, Степана Сидорука, Павла Шепелюка, Тадея Карабовича, Юрія Ігнатюка та ін.

Віддаючи належне існуванню проблеми польсько-українсько-білоруських взаємозв’язків, Б. Бялокозовіч концентрує свою увагу

на внеску М. Янчука в розвиток білоруської філології, тому два останні розділи книги *Między Wschodem a Zachodem...* присвячені різним граням саме цього питання.

У третьому розділі розглядається „Меморіал Миколи Янчука від 1907 р. про користь академічного видання пам'яток мови й білоруського письменства”. Питання білоруської мови стало на порядку денному в другій половині XIX ст. На початку XX ст. освітянський і видавничий рух став ще інтенсивнішим. Вчений Російської Академії наук, письменник, фольклорист Микола Янчук, відстоюючи самобутність білоруської культури та мови, відіграв неабияку роль в становленні білоруської літературної мови і її пропаганди в наукових колах Росії.

Останній, четвертий розділ пов'язує дві визначні постаті в білоруській культурі - „Франциск Скорина в розумінні Миколи Янчука”. Викладаючи в Московському університеті, М. Янчук підготував *Нариси з історії білоруської літератури*, де представив Фр. Скорину як батька кириличного книгодрукування й письменства, білоруського патріота й суспільного діяча, раціоналіста й гуманіста європейського масштабу мислення.

Так замкнулося коло подорожі по стежках минулого білоруської культури. Автор виокремив з історії ті питання, які дозволяють самостійно зробити висновки про двоїсту сутність білоруського менталітету, що має відповідні наслідки в соціально-політичній сфері. Разом з тим, широке полотно культурних діянь представників еліти минулого (автор обмежується початком XX ст.), з науковою точністю, детально й аналітично змальоване вченим, викликає почуття надії, що справжнє відродження Білорусі - ще попереду, занадто потужний шар національної традиції закладено в основі сучасної білоруської культури.

Книга проф. Б. Бялокозовіча - потрібна й актуальна, є новим словом у східнослов'янській філології, заповнює прогалину в нашому знанні про Білорусь. Але йдеться не тільки про окрему країну - праця відомого польського вченого примушує замислитися над загальнолюдськими цінностями і нашою участю в житті своєї батьківщини.

Jaroslawa Koniewa, Olsztyn